

دانشگاه علوم و معارف
انسانی و اجتماعی

http://seminars.usb.ac.ir/201309

emcees@usb.ac.ir

تیرم - چات فروردین 20 اسفند 1399

تیرم - چات فروردین 25 اسفند 1399

مروری بر برخی چالش‌های آموزشی موجود در مقطع کارشناسی فرش

چکامه ضمیری*

دانش‌آموخته رشته کارشناسی ارشد فرش، دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر تهران
پست الکترونیک: zamiri.chakameh@gmail.com، شماره تماس: ۰۹۲۱۶۹۲۲۱۸۲

ابوالقاسم نعمت شهربابکی

مربی و عضو هیئت علمی گروه فرش، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه سیستان و بلوچستان
پست الکترونیک: shahrbabki@arts.usb.ac.ir، شماره تماس: ۰۹۱۵۳۴۰۷۴۳۳

سمیه میرنژاد

مربی و عضو هیئت علمی گروه فرش، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه سیستان و بلوچستان
پست الکترونیک: mirnezhad.sm@arts.usb.ac.ir، شماره تماس: ۰۹۱۹۷۸۸۳۴۴۶

چکیده:

جایگاه و نقش ویژه فرش دستباف در اقتصاد کشور و اشتغال نیروی انسانی، اهمیت آموزش در این حوزه را بیش از پیش نموده است. کم‌تر از سه دهه است که آموزش عالی در زمینه فرش دستباف شکل گرفته است. از بدو شکل‌گیری مقطع کارشناسی در این رشته در دهه ۸۰ هجری شمسی، کمبودها و ضعف‌هایی در زمینه‌های مختلف از جمله نیروی انسانی، زیرساخت‌ها و محتوای آموزشی قابل مشاهده بوده که طی سالیان پس از آن در جهت برطرف نمودن آن‌ها تلاش گردید؛ اما به نظر می‌رسد که همچنان برخی عوامل در حیطه آموزش عالی در این رشته چالش‌آفرین هستند و بر کیفیت این سطح از آموزش تأثیر گذارند. از این‌رو پژوهش حاضر به عنوان هدف اصلی خود مهم‌ترین چالش‌های آموزشی موجود در حیطه دوره کارشناسی رشته فرش را مورد مطالعه قرار داده است تا از طریق بتواند به رشد و ارتقای هر چه بیش‌تر سطح آموزش این رشته یاری رساند.

پژوهش دارای رویکرد کیفی بوده و از گونه پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز پژوهش بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای از طریق بررسی اسنادی متن و نتایج پژوهش‌های مرتبط پیشین و همچنین مطالعات میدانی شامل مصاحبه با تعدادی از اساتید این رشته در مقطع کارشناسی جمع‌آوری شده است. بر اساس نتایج پژوهش، مهم‌ترین چالش‌های آموزشی در مقطع کارشناسی رشته فرش عبارت‌اند از: چالش‌های موجود در فرآیند پذیرش دانشجو، کمبود امکانات و زیرساخت‌های فیزیکی آموزشی، مشکلات مالی و محدودیت‌های آموزشی، تمرکز نظام آموزشی بر آموزش‌های نظری به جای آموزش‌های مهارت‌محور، کاهش سطح انگیزشی دانشجویان و اساتید، نیاز به بازنگری در شیوه‌های ارزیابی دانشجویان و اساتید، عدم تطابق برنامه‌های آموزشی با نیاز جامعه و بازار کار، کمبود اساتید مجرب و آموزش‌دیده و همچنین نیاز به تعادل میان رویکرد رقابتی و قیاسی و رویکرد مشارکتی و تعامل‌محور.

واژگان کلیدی: کارشناسی فرش، فرش دستباف، آموزش دانشگاهی.

دانشگاه گیلان و علوم انسانی

http://seminars.usb.ac.ir/online

emee@usb.ac.ir

تیرم - مهت فرستادن: 20 اسفند 1399

تیرم - مهت فرستادن: 25 اسفند 1399

مقدمه:

آموزش‌های دانشگاهی بالاترین سطح آموزشی هر کشور قلمداد می‌شوند و به موازات توسعه کمی، باید در جهت ارتقای کیفی نیز گام‌هایی اساسی برداشته شود. تفاوت دانشگاه‌ها در رسالت، نقش‌ها و برنامه‌ها آن‌ها، در کیفیت آموزش آن‌ها اثرگذار است و این امر موجب تحول نظام آموزشی آن‌ها شده است. هدف اصلی هر نظام آموزشی دانشگاهی، یادگیری دانشجویان است و تحقق یادگیری به تعامل درون‌داد، فرایند و برون‌داد نظام آموزشی بستگی دارد. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بر اساس مأموریت‌هایی که در جامعه دارند، نقش‌هایی مانند آموزش، پژوهش و ارائه خدمات علمی-تخصصی را بر عهده دارند. در این میان آموزش اولین و بدیهی‌ترین مأموریت و رسالت مورد توافق همه و بخش جدایی‌ناپذیر فعالیت‌های دانشگاهی است (دستور، ۱۳۹۴: ۶). از این‌رو توجه به کیفیت آموزش و چالش‌های پیش روی آن در رشته‌های مختلف آموزش عالی بحثی بسیار مهم است.

دوره کارشناسی فرش یکی از دوره‌های آموزش عالی است که هدف از برگزاری آن تربیت نیروهای متخصص آشنا به مبانی نظری و عملی حوزه فرش است. این دوره از سال ۱۳۷۴ هجری شمسی مورد توجه قرار گرفت و برای آن برنامه درسی تدوین گردید. علاوه بر درس‌های عمومی و پایه هنر، در مباحث مختلف فرش دروس نظری مانند تاریخ فرش، شناخت طرح و نقش، ارزیابی و ارزشیابی، اقتصاد فرش، مدیریت تولید، پژوهش، موزه‌داری فرش و ... همچنین دروس عملی و کارگاهی نظیر: طراحی، بافت، رنگ‌رزی، نگارگری، طراحی و بافت گلیم و همچنین کارورزی و پروژه‌نهایی مورد توجه قرار گرفته است. دانشجویان ورودی رشته فرش باید حدود ۱۴۰ واحد درسی را در گروه‌های مختلف دروس پایه، اصلی، تخصصی، اختیاری و عمومی بگذرانند تا دانش‌آموخته کارشناسی فرش محسوب شده و فارغ‌التحصیل گردند.^۱ این رشته در سال‌های اخیر به دو صورت یعنی از طریق کنکور سراسری (بیش از ۳۰۰ نفر) و همچنین به شکل بدون آزمون (حدود ۵۰۰ نفر) دانشجو می‌پذیرد. از جمله دانشگاه‌های پذیرنده دانشجوی رشته کارشناسی فرش از طریق کنکور سراسری می‌توان به دانشگاه‌های اراک، سمنان، سیستان و بلوچستان، باهنر کرمان، شیراز، کاشان، هنر تهران، هنر اصفهان، هنر شیراز و هنر اسلامی تبریز اشاره کرد.

در همان سال‌های ابتدایی تأسیس این رشته، برخی کارشناسان و خبرگان با طرح سؤالات مهم و اساسی نظیر چگونگی تأمین مدرس، امکانات آموزشی و منابع مکتوب، چالش‌هایی را در زمینه شروع به کار آن مطرح نمودند که به نظر می‌رسد برخی از این موارد همچنان پابرجاست و البته چالش‌هایی نیز به موازات این موارد نیز ایجاد شده و رشد یافته‌اند. از طرف دیگر با توجه کثرت دانشجویان ورودی به این رشته و جایگاه رفیع فرش دستباف ایرانی در مجامع بین‌المللی، اهمیت مسئله آموزش عالی در این حوزه و پرداختن به چالش‌های مرتبط با آن دو چندان می‌شود و به نظر می‌رسد امکان ارتقای آموزش این رشته در دانشگاه‌ها از طریق رفع برخی چالش‌های موجود و افزایش شانس فارغ‌التحصیلان جهت ورود به حوزه کار مرتبط با رشته تحصیلی خود وجود دارد. از آنجایی که در این زمینه پژوهش‌های کم‌تری انجام شده است، پژوهش حاضر به عنوان هدف

^۱ رجوع کنید به: برنامه درسی دوره کارشناسی فرش نسخه بازنگری شده به تاریخ ۱۳۹۲/۶/۳۱ هجری شمسی، بازیابی شده در ۱۴۰۰/۲/۸ و به آدرس

دانشگاه گیلان و علوم انسانی

http://seminars.usb.ac.ir/courses

mailto:osr@usb.ac.ir

تیرم - بهمن ماه ۱۳۹۹

۲۵ آبان ماه ۱۳۹۹

اصلی خود مهم‌ترین چالش‌های آموزشی موجود در حیطه دوره کارشناسی رشته فرش را مورد مطالعه و بررسی قرار داده است.

پیشینه پژوهش:

جهت حرکت به سمت هدف اصلی پژوهش و درک هرچه بهتر چالش‌های آموزش عالی در دوره کارشناسی رشته فرش لازم است تا پژوهش‌های انجام گرفته در این حوزه و یا در حوزه‌های مشابه که دارای اشتراکاتی با پژوهش حاضر هستند مورد شناسایی و بررسی قرار گیرند. در دو پژوهش تحت عنوان «شناسایی نشان‌گرهای ارتقاء کیفیت آموزش هنر در دانشگاه‌ها (مطالعه موردی: رشته‌های هنری-رسانه‌ای دانشگاه صدا و سیما)» و «بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای کیفیت آموزش عالی هنر در ایران از دیدگاه اعضای هیئت‌علمی هنرهای نمایشی» پژوهش‌گر از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته با اساتید دانشگاه و کدگذاری داده‌ها و اطلاعات به دست آمده، چهار عامل و مؤلفه اساسی آموزشی (برنامه آموزشی، برنامه درسی و موقعیت یادگیری)، انسانی (استاد، دانشجو و مدیریت)، محیطی (فضای آموزشی، بستر اجتماعی، بستر اقتصادی و بستر فرهنگی) و ساختار نظام آموزش (قبل از ورود به دانشگاه) را جز مهم‌ترین عوامل مؤثر بر ارتقای کیفیت در آموزش دانشگاهی رشته‌های هنری معرفی نموده است (دستور، ۱۳۹۷).

در پژوهشی دیگر با عنوان «شناخت عوامل مؤثر بر انتخاب رشته فرش دستیافته (نمونه موردی: مرکز آموزش عالی علمی کاربردی سازمان جهاد کشاورزی استان فارس)»، انگیزه دانشجویان مقطع کاردانی رشته فرش در این دانشگاه مورد مطالعه قرار گرفته و عنوان شده است که قوی‌ترین عوامل مؤثر بر این زمینه به ترتیب خصوصیات فردی شامل علایق، گرایش‌ها و تجربه‌ها، عوامل اجتماعی-فرهنگی یعنی ارزش‌های اجتماعی و محیط زندگی و سپس عوامل اقتصادی (کسب درآمد و اشتغال) قابل شناسایی هستند (خورسند رحیم‌زاده، ۱۳۸۵). اگرچه این پژوهش امکان شناخت مناسبی از معضلات مرتبط با هدف دانشجویان از ورود به رشته فرش را فراهم می‌کند اما عدم وجود دانشگاه‌های دیگر و مقاطع تحصیلی بالاتر از کاردانی در جامعه پژوهش، نتایج آن را کم اعتبارتر می‌نماید.

مقاله پژوهشی «ارزشیابی کیفی دانشکده فرش با رویکرد فازی»، کیفیت خدمات آموزشی ارائه شده در دانشکده‌ی فرش جهاد دانشگاهی یزد را از طریق طرح پرسش‌نامه میان ۶۰۰ دانشجوی مقاطع کاردانی و کارشناسی گرایش‌های مختلف رشته فرش در این دانشکده مورد بررسی قرار داده است و با توجه به نتایج به دست آمده سطح این خدمات را در سطح متوسط ارزیابی نموده است. همچنین رتبه‌بندی مؤلفه‌های کیفیتی نشان داده است که جذابیت ظاهری امکانات فیزیکی و ثبت و نگهداری سوابق دانشجو بدون کم و کاست به ترتیب بهترین و بدترین مؤلفه‌های کیفیت خدمات آموزشی در این دانشکده بوده‌اند (اسعدی و دیگران، ۱۳۸۹). در نهایت پژوهش مذکور پیشنهادهایی را به منظور بهبود هر چه بیشتر این مؤلفه‌ها ارائه نموده است.

در سرمقاله‌ای با عنوان «پیش به سوی تحصیلات تکمیلی فرش» که در نشریه علمی-پژوهشی گلجام که در رابطه با پژوهش‌های حوزه فرش دستیافته به صورت فصل‌نامه منتشر می‌گردد، تاریخچه‌ای از شکل‌گیری آموزش عالی در رشته فرش در

مقاطع مختلف ارائه شده است که در راستای شناخت پیشینه تاریخی آموزش دانشگاهی این حوزه سودمند است (بصام، ۱۳۹۱).

همچنین در دو پژوهش با عناوین «ارزیابی کیفیت درون داده‌های آموزشی کارشناسی ارشد فرش دستباف بر مبنای الگوی ارزشیابی سیپ» و «ارزشیابی ضرورت و اهداف دوره کارشناسی ارشد فرش دستباف در آموزش عالی بر مبنای الگوی ارزشیابی سیپ» که برگرفته از رساله دکتری سید محمد مهدی میرزاملینی است، پژوهش‌گران با طرح پرسش‌نامه‌ها و همین‌طور انجام مصاحبه‌هایی در میان دانشجویان، دانش‌آموختگان و اساتید مقطع کارشناسی ارشد فرش در دانشگاه‌های مختلف دارای این دوره، به ترتیب به بررسی سطح کیفی درون داده‌های آموزشی کارشناسی ارشد رشته فرش (سطح کیفی اساتید، دانشجویان، امکانات و برنامه آموزشی) و شناسایی ضرورت راه‌اندازی و اهمیت این مقطع در آموزش عالی رشته فرش پرداخته‌اند. در پژوهش نخست، نتایج نشان می‌دهد که سطح کیفی درون داده‌های این رشته در سطح پایین‌تر از متوسط و در وضعیت نامطلوبی است. نتایج پژوهش دوم نشان داده است که هرچند ضرورت شکل‌گیری این رشته در مقطع مذکور تأیید می‌گردد اما در بعد زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی بازار کار و تدوین اهداف این مقطع توجه و دقت کافی نشده است و نیاز به بازنگری و اصلاح وجود دارد (میرزاملینی و دیگران، ۱۳۹۸) و (میرزاملینی و دیگران، ۱۳۹۶).

روش تحقیق:

این پژوهش دارای پارادایم انتقادی است و دیدگاهی انتقادی نسبت به سیستم آموزشی موجود در دوره کارشناسی رشته فرش و چالش‌های موجود در آن دارد. پژوهش دارای رویکرد کیفی بوده و از گونه پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی است. داده‌های موردنیاز پژوهش بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای از طریق بررسی اسنادی متون و نتایج پژوهش‌های مرتبط پیشین و همچنین مطالعات میدانی شامل مصاحبه با تعدادی از اساتید این رشته در مقطع کارشناسی (هفت نفر از اساتید دانشگاه) جمع‌آوری شده است. با توجه به محدودیت‌های ناشی از همه‌گیری بیماری کرونا و مشکلات موجود در زمینه دسترسی به اساتید و خبرگان این حوزه، مصاحبه‌ها به تعداد محدود و از طریق گفت‌وگوی تلفنی انجام گرفته است. پژوهش، تلاش نموده تا ضمن برشمردن مهم‌ترین چالش‌های مطرح شده در زمینه آموزش دانشگاهی رشته کارشناسی فرش در حوزه‌های مختلف که در مرحله گردآوری اطلاعات به دست آمده تا حدودی نیز به توصیف و تحلیل هر یک از آنها بپردازد.

چالش‌های آموزش دانشگاهی رشته فرش در مقطع کارشناسی:

طی سالیان گذشته، دانشگاه‌ها در کشور تلاش نموده‌اند تا ضمن حفظ پتانسیل‌های موجود خود با بازنگری ابعاد مختلف مؤثر بر فرآیند آموزشی خود سطح کیفی آن را ارتقا دهند؛ اما همچنان چالش‌هایی در زمینه آموزش دانشگاهی به ویژه در حوزه هنر با توجه به ماهیت متفاوت آن موجود است. رشته فرش که از یکی رشته‌های مهارت‌محور و مبتنی بر آموزش کارگاهی در دانشکده هنر است نیز از این قاعده مستثنی نیست و دشواری‌های فرآیند آموزش در آن تا حدودی منحصربه‌فرد است. با

دانشگاه گیلان و علوم انسانی

http://seminars.uib.ac.ir/029000

029000@uib.ac.ir

تیرم - چات فروردین 20 اسفند 1399

تیرم - چات فروردین 25 اسفند 1399

توجه به بررسی آسیب‌های مشترک آموزش در رشته‌های هنری از طریق بررسی پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه و همچنین واکاوی مصاحبه‌های صورت گرفته با اساتید رشته فرش در مقطع کارشناسی، موارد ذیل به عنوان مهم‌ترین چالش‌های آموزشی حاضر در این زمینه مطرح گردید که زمینه‌های مختلف مانند زیرساخت‌های آموزشی، نیروی انسانی مورد نیاز، محتوای برنامه آموزشی و ... را دربرگرفته‌اند:

۱- چالش‌های موجود در فرآیند پذیرش دانشجو:

فرآیند پذیرش دانشجو در رشته فرش هم از طریق کنکور سراسری و هم به صورت بدون آزمون است. در هر دو روش هیچ ارزیابی عملی از علایق و توانایی‌های دانشجو صورت نمی‌پذیرد. این مسئله باعث شده تا افراد با زمینه‌های غیرمرتبط و حتی بدون آشنایی و آگاهی کافی وارد این رشته که نیاز به مهارت‌های طراحی، شناخت رنگ و ... دارد؛ گردند. در نتیجه کیفیت و سطح مهارتی پذیرفته‌شدگان متفاوت خواهد بود. از طرف دیگر در ایران و با توجه به تب موجود در زمینه پذیرش در رشته‌های پزشکی، مهندسی و وکالت، عمده متقاضیان با استعدادتر ورود به دانشگاه جذب این رشته‌ها می‌شوند و برخی متقاضیان کم‌انگیزه‌تر صرفاً جهت اخذ مدرک دانشگاهی و بدون شناخت کافی وارد رشته‌های هنری می‌شوند. این موضوع باعث گردیده تا پذیرفته‌شدگان از نظر مهارت و استعداد تحصیلی در سطح پایین‌تری قرار گیرند. در واقع انتخاب رشته فرش توسط متقاضیان با توجه به گفت‌وگوهای صورت گرفته توسط اساتید در کلاس‌های درس با دانشجویان، عمدتاً بر اساس علاقه صورت نگرفته است که این خود دشواری‌های را در زمینه کیفیت آموزش ایجاد نموده است. از طرف دیگر بومی‌سازی دانشگاه‌ها باعث گردیده تا پذیرش دانشجو به ظرفیت محدود متقاضیان بومی محدود گردد که این مسئله نیز به صورت غیرمستقیم بر کیفیت دانشجویان پذیرفته شده تأثیرگذار بوده است.

۲- کمبود امکانات و زیرساخت‌های آموزشی:

فرایند آموزشی و فعالیت‌هایی که به یادگیری دانشجویان منجر می‌شود ضرورتاً در فضای خاص فیزیکی صورت می‌گیرد. فضای کالبدی با توجه به ویژگی‌های زیباشناختی و آکادمیک که می‌تواند دربر داشته باشد، محرک مهمی برای یادگیری است. داشتن کلاس‌ها و مراکز یادگیری در انتقال دانش و مهارت عملی، داشتن استودیوها و کارگاه‌های تولید اثر هنری و مهارت دست‌ورزی، داشتن آزمایشگاه مجازی برای توسعه مهارت عملی در تولیدات هنری، تجهیز و توسعه فضای یادگیری به موقعیت‌های شبه واقعی و رنگ‌های متنوع، داشتن فضای ارائه فعالیت‌های هنری برای دانشجو و استاد از جمله این موارد است (دستور، ۱۳۹۷: ۱۹). از نظر محیطی و زیرساخت‌های مورد نیاز جهت پذیرش و تربیت دانشجو برخی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی ارائه دهنده رشته فرش، دچار کمبودهای متعددی هستند و امکانات مورد نیاز در این زمینه را به صورت حداقلی دارا هستند. کمبود فضای آموزشی نسبت به تعداد دانشجویان، کمبود کارگاه‌ها و امکانات آموزش کارگاهی، فقدان فضای آزمایشگاهی و تجهیزات آن از جمله موارد قابل اشاره در این زمینه است. در واقع برخی از این مراکز ضمن محدودیت‌ها موجود در فضاهای آموزشی و امکانات کارگاهی، حتی اساتید مجرب مورد نیاز را به تعداد کافی در اختیار ندارند. همچنین

دانشگاه گیلان و علوم انسانی

آدرس: وبسایت: <http://seminars.usb.ac.ir/courses>

ایمیل: courses@usb.ac.ir

تیرم - ماهت فروردین ۱۳۹۹ - ۲۵ اسفند ۱۳۹۹

تیرم - ماهت فروردین ۱۳۹۹ - ۲۵ اسفند ۱۳۹۹

نگاه این مراکز به جذب دانشجویان کمی است و به کیفیت پذیرفته‌شدگان و همین‌طور کیفیت آموزش ارائه شده کم‌تر توجه می‌نمایند.

۳- مشکلات مالی و محدودیت‌های آموزشی:

عمده منابع درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها در ایران هم اکنون شامل مواردی همچون درآمد دوره‌های شبانه، درآمد سلف سرویس، درآمد برگزاری ترم تابستان، اجاره‌بها اماکن، طرح‌های پژوهشی اعضای هیئت‌علمی، فروش محصولات دامی و کشاورزی، درآمد حاصل از شهریه بورسیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی، برگزاری آزمون‌های ادارات و مؤسسات، بازپرداخت وام، برگزاری همایش و سمینار، دوره‌های آموزشی (آزاد)، برگزاری دوره‌های مجازی، فروش کتاب و مجلات، تملک دارائی‌های سرمایه‌ای، فروش اموال منقول، فروش اموال غیر منقول، فروش خدمات درمانگاهی، درآمد حاصل از وجوه متفرقه، درآمد حاصل از اماکن ورزشی و مهمانسرا، دانشجویان پردیس، فروش خانه‌های سازمانی، سود بانکی، ثبت‌نام دانشجویان انتقالی، خدمات مشاوره‌ای، اجاره اماکن ورزشی و قدیمی، درآمد کتابخانه، درآمد ناشی از اجاره کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها و... است. در سال‌های اخیر با توجه به مشکلات اقتصادی موجود در کشور، چالش‌ها و محدودیت‌های فراوانی در این منابع درآمدی ایجاد شده است. کاهش منابع مالی دانشگاه‌ها و عدم تطابق آن با نیازهای آموزشی باعث گردیده تا کیفیت آموزش و خدمات آموزشی دچار نوسان گردد. کاهش تعداد و یا حذف برخی گزینه‌های مورد نیاز آموزش مانند اردوهای دانشجویی، فرسودگی امکانات کمک آموزشی موجود مانند لوازم شنیداری و بصری و عدم انطباق آن‌ها با تکنولوژی روز، کاهش برگزاری همایش‌ها و سمینارهای آموزشی و همچنین فرسودگی و افت تجهیزات و امکانات کارگاهی و آزمایشگاهی از جمله آسیب‌های رایج در این زمینه هستند. در رشته فرش که مبتنی بر آموزش‌های کارگاهی و مهارت‌محور است این چالش‌ها پررنگ‌تر و جدی‌تر نیز دیده می‌شود. از طرف دیگر معضلات اقتصادی موجود در جامعه و مشکلات معیشتی حاصل آن نیز باعث گردیده تا دانشجویان و اساتید به واسطه عدم تأمین مالی کافی به دنبال ایجاد زمینه‌های جانبی کسب درآمد در کنار آموزش دانشگاهی باشند. دانشجویان به واسطه مشکلات مالی سعی در اشتغال در زمینه‌های مختلف و اکثراً بی‌ارتباط به رشته تحصیلی خود دارند تا از این طریق نیاز مالی خود را برطرف نمایند و فرصت کم‌تری را به فعالیت‌ها و مباحث آموزشی خود اختصاص می‌دهند.

۴- تمرکز نظام آموزشی بر آموزش‌های نظری به جای آموزش‌های مهارت‌محور:

علی‌رغم وجود دروس عملی و کارگاهی در برنامه درسی رشته کارشناسی فرش، آموزش‌های نظری بخش قابل توجهی از دروس ارائه شده (حدود ۶۰ درصد واحدهای درسی) در این مقطع را تشکیل می‌دهد. در واقع تمرکز نظام آموزشی بیش‌تر معطوف به آموزش‌های نظری است و این موضوع با ماهیت این رشته و مهارت‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان جهت ورود به بازار کار تا حدود زیادی متفاوت است. از این‌رو فارغ‌التحصیلان این رشته فرصت کم‌تری را در دانشگاه جهت فراگیری

دانشگاه گیلان و علوم انسانی

آدرس: وبسایت: <http://seminars.uib.ac.ir/seminars>

ایمیل: seminars@uib.ac.ir

تیرین مهلت ارسال مقاله: 20 اسفند 1399

آخرین مهلت ثبت نام: 25 اسفند 1399

مهارت‌های عملی و کارگاهی صرف کرده و دچار چالش‌هایی جهت ورود به حوزه کاری خود به خصوص در زمینه به خصوص در حیطه‌های غیرنظری خواهند شد.

۵- کاهش سطح انگیزشی دانشجویان و اساتید:

به نظر می‌رسد که عوامل متعددی در زمینه کاهش انگیزه اساتید و دانشجویان مؤثر است. کمبود وجود تقاضا و بازار کار مناسب برای دانشجویان رشته فرش حاصل از عدم تطابق تعداد فارغ‌التحصیلان و نیاز جامعه، عدم توجه و جایگاه اجتماعی مناسب این رشته و فارغ‌التحصیلان آن، فقدان علاقه کافی در گزینش زمینه تحصیلی و مشکلات اقتصادی موجود در سطح جامعه شاید مهم‌ترین دلایل کاهش انگیزه دانشجویان این رشته باشد. اساتید نیز با توجه به کاهش سطح کمی و کیفی دانشجویان، عدم تأمین مالی مناسب و همین‌طور کاهش ارتباط تنگاتنگ استاد و دانشجو با توجه به شیوع همه‌گیری بیماری کرونا و الزام به آموزش مجازی، دچار کاهش سرزندگی و پویایی در حیطه فعالیت خود گردیده‌اند.

۶- نیاز به بازنگری در شیوه‌های ارزیابی دانشجویان و اساتید:

در رشته فرش و در مقطع کارشناسی ارزیابی دانشجویان در طول دوره تحصیل و در زمینه واحدهای درسی که می‌گذارند عمدتاً به سه صورت انجام می‌شود. در برخی دروس که جنبه نظری دارند ارزیابی بر مبنای ارزشیابی تئوریک و به صورت امتحان کتبی صورت می‌گیرد اما در دروس عملی ارزشیابی مبتنی بر بررسی و ارزیابی فعالیت‌های هنری دانشجو است. در برخی دروس نیز که هم جنبه عملی و نظری دارند ارزشیابی ترکیبی خواهد بود؛ اما از آنجایی که رشته فرش یک رشته کارگاهی و مهارت‌محور است به نظر می‌رسد که ارزشیابی‌ها باید به صورت عمده بر ارزیابی مهارت‌ها و فعالیت‌های هنری دانشجو متمرکز شود و سهم این بخش عمده‌تر گردد. از طرف دیگر به جای توجه به کار نهایی ارائه شده توسط دانشجو در پایان نیم‌سال تحصیلی، بهتر است این ارزیابی‌ها معطوف به طول نیم‌سال تحصیلی و میزان پیشرفت دانشجو گردد تا ارتباط معنادارتری با تلاش‌های وی در جهت ارتقای مهارت‌های خود داشته باشد.

در رابطه با اساتید نیز ارزیابی‌های علمی بر اساس امتیازات آموزشی و پژوهشی اخذ شده توسط ایشان انجام می‌شود که تمرکز ویژه بر روی ارائه مقالات و فعالیت‌های پژوهشی است. اگرچه فعالیت‌های پژوهشی در دانشگاه از اهمیت به سزایی برخوردار است اما در سطح آموزش عالی (دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری) این موضوعات بیش‌تر مورد توجه است. لیکن در مقطع کارشناسی رشته فرش که زمینه هنری و مهارت‌محور دارد، پتانسیل انجام فعالیت‌های پژوهشی کم‌تر خواهد بود. از این‌رو لزوم تداوم فعالیت اساتید هنرمندی که در زمینه آموزش مهارت‌های هنری می‌توانند بسیار مؤثر باشند، قابل توجه است و ارزیابی‌های ایشان بهتر است متفاوت از دیگر رشته‌ها اعمال شود. به طور کلی بهتر است امکان فعالیت و تدریس هنرمندان این رشته که به طور مداوم در عرصه هنری این رشته و بازار کار آن فعال هستند نیز در دانشگاه فراهم باشد تا آموزش‌ها از بازدهی بیش‌تری برخوردار گردند.

دانشگاه گیلان و علوم انسانی

http://seminars.uob.ac.ir/020000

020000@uob.ac.ir

تیرم - مهت فروردین 20 اسفند 1399

تیرم - مهت فروردین 25 اسفند 1399

۷- عدم تطابق برنامه‌های آموزشی با نیاز جامعه و بازار کار:

برنامه‌های درسی، بستر شکل‌گیری مهم‌ترین فرایند نظام آموزش دانشگاهی، یعنی یادگیری است. آموزش، پژوهش و عرضه خدمات تخصصی توسط مؤسسات آموزش عالی تا حدود زیادی به پویایی برنامه‌های درسی وابسته هستند. برنامه‌های درسی موجود در نظام که پس از فارغ‌التحصیل شدن «دانشگاهی، به تربیت دانش‌آموختگان ماهر تجهیز» بتوانند متناسب با نیازها و ضرورت‌های جامعه جذب بازار کار شوند؛ نشده‌اند (غریبا و دیگران، ۱۳۹۶: ۹۳). اگرچه میزان فارغ‌التحصیلان رشته فرش هم‌خوانی مناسبی با نیاز جامعه و بازار ندارد و بیش از آن است اما مسئله دیگری که باعث گردیده تا دانشجویان و فارغ‌التحصیلان رشته فرش در زمینه اشتغال دچار مشکل شوند عدم تطابق مناسب آموزش‌ها و مهارت‌های فرا گرفته توسط ایشان با نیازهای بازار کار است. به نظر می‌رسد در کنار توجه به به‌روزرسانی برنامه‌ها و قالب درسی دانشجویان این رشته، نیاز است تا به گنجانیدن و برجسته‌سازی آموزش مهارت‌های مورد نیاز بازار کار در این حوزه نیز در برنامه درسی رشته مذکور اهتمام جدی به عمل آید تا فارغ‌التحصیلان این رشته از شانس بیش‌تری در رابطه با اشتغال در بازار کار این رشته برخوردار باشند.

۸- کمبود اساتید مجرب و آموزش‌دیده:

برای راه‌اندازی هر مقطع تحصیلی یکی از عواملی که تصمیم‌گیرندگان باید دقت و توجه کافی روی آن داشته باشند اساتید و یا عاملان یاددهی هستند. کمیت و کیفیت مدرسان دوره از عواملی است که از ابتدای شروع به کار رشته‌ی فرش در دانشگاه مورد تأکید بوده است. مخالفان اولیه‌ی دانشگاهی شدن رشته فرش بر این مهم تأکید زیادی داشتند و یکی از دلایل مخالفت آن‌ها با دانشگاهی شدن رشته‌ی فرش و توسعه‌ی آن در کشور را نبود اساتید آکادمیک آشنا به فرش در تمام کشور می‌دانستند. با این حال علی‌رغم گذشت بیش از دو دهه از دانشگاهی شدن رشته‌ی فرش این متغیر از مهم‌ترین عوامل تعیین کیفیت یک دوره‌ی آموزشی است (میرزاامینی و دیگران، ۱۳۹۸: ۳۵). با عنایت به سابقه کم (حدود یک دهه) ایجاد تحصیلات تکمیلی در رشته فرش، همچنان دانشگاه‌ها در جذب افراد آموزش‌دیده که دارای آموزش‌های آکادمیک و تکمیلی مرتبط با این رشته باشند دچار مشکل هستند. مسئله زمانی حادتر می‌شود که دانشگاه‌ها و در رأس آن‌ها وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر جذب اساتید دارای مدرک دکتری تأکید دارند. از آنجایی که رشته فرش فاقد مقطع دکتری است و فارغ‌التحصیلان دکتری پژوهش هنر با زمینه تحصیلات فرش هم که تعداد کمی هستند نیز جذب بسیاری از دانشگاه‌ها در این رشته نشده‌اند کمبود مدرس در این زمینه بیش‌تر احساس می‌شود. از طرف دیگر اساتید موجود در دانشگاه در رشته فرش شامل تعدادی از اساتید با درجه علمی مربی و با تعداد ناکافی است که برخی از آن‌ها نیز فقط با توجه با سابقه آموزشی و پژوهشی جذب شده‌اند و توجه کافی به مهارت‌های هنری و توانایی‌های آن‌ها در آموزش و تدریس نشده است. این مشکلات باعث گردیده تا دانشگاه‌ها در این زمینه که به عنوان بخش مهمی از زیرساخت‌های مورد نیاز حوزه آموزش در رشته فرش به حساب می‌آید؛ همچنان دچار معضل باشند.

۹- نیاز به تعادل میان رویکرد رقابتی و قیاسی و رویکرد مشارکتی و تعامل محور:

ذهنیت دانشجویان و متقاضیان ورود به دانشگاه با توجه به پیشینه آموزشی موجود در مدارس کشور دارای یک نگاه رقابتی و مقایسه‌ای بوده و دانشجو از بدو ورود دارای یک رویکرد رقابتی با دیگر دانشجویان است و خود را با دیگران مقایسه می‌کند. اگرچه این موضوع می‌تواند به رشد تحصیلی دانشجو کمک کند اما باید پذیرفت که در کنار این رویکرد بهتر است نگاه مشارکتی و تعامل محور نیز تزریق گردد تا ضمن فراگیری بهتر از طریق آموزش‌های مشارکتی، افراد در راستای انجام کار در فرآیندهای تعاملی نیز آموزش دیده و مهیا گردد. این موضوع تا حدودی ورود فرد را به بازار کار نیز سهل تر خواهد نمود.

نتیجه‌گیری:

فرش دستباف با توجه به ویژگی‌های هنری، اقتصادی، اشتغال‌زائی و ... نقش بسیار مهمی در رشد و شکوفایی کشور داراست. از این رو تربیت نیروی کار مهارت‌دیده و دانش‌آموخته در این حوزه می‌تواند به رشد و ارتقای هر چه بیش‌تر این حوزه به عنوان یکی از مهم‌ترین جنبه‌های درآمدزایی غیرنفتی کشور بیانجامد. کم‌تر از سه دهه است که قطار آموزش عالی در رشته فرش با تأسیس رسمی مقطع کارشناسی فرش در دانشگاه شروع به حرکت نموده است. در طول این مدت برخی کمبودها و اشکالات اولیه که در هنگام تأسیس این رشته نظر کارشناسان را به خود جلب نموده بود؛ مرتفع گردیده است اما همچنان برخی از چالش‌ها و موانع در زمینه آموزش در این رشته موجود است که سطح کیفی آموزش عالی در این رشته و دست-آوردهای آن را تحت تأثیر قرار داده است. برخی از این چالش‌ها و مشکلات به طور عمومی مربوط به کل نظام آموزش عالی است و برخی نیز بیش‌تر مرتبط به حوزه آموزش‌های هنری است. از این جهت این پژوهش با واکاوی این چالش‌ها و ارائه آن‌ها تلاش نموده است تا آن‌ها را در معرض دید برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان این حوزه قرار دهد تا در راستای مرتفع‌سازی آن گام بردارند. بر اساس نتایج پژوهش، مهم‌ترین چالش‌های آموزشی در مقطع کارشناسی رشته فرش عبارت‌اند از: چالش‌های موجود در فرآیند پذیرش دانشجو، کمبود امکانات و زیرساخت‌های فیزیکی آموزشی، مشکلات مالی و محدودیت‌های آموزشی، تمرکز نظام آموزشی بر آموزش‌های نظری به جای آموزش‌های مهارت‌محور، کاهش سطح انگیزشی دانشجویان و اساتید، نیاز به بازنگری در شیوه‌های ارزیابی دانشجویان و اساتید، عدم تطابق برنامه‌های آموزشی با نیاز جامعه و بازار کار، کمبود اساتید مجرب و آموزش‌دیده و همچنین نیاز به تعادل میان رویکرد رقابتی و قیاسی و رویکرد مشارکتی و تعامل محور.

پیشنهاد می‌شود جهت تعمیم و بسط بهتر نتایج، پژوهش‌های آتی جامعه هدف کلان‌تری از اساتید و دانشجویان در دانشگاه‌های مختلف مجری این رشته را مدنظر قرار دهد. همچنین پژوهش‌های این‌چنینی در سطوح تحصیلا تکمیلی این رشته (مقطع کارشناسی ارشد) نیز قابل انجام است. در نهایت این‌که در راستای رفع این چالش‌ها و معضلات مرتبط با آن نیاز به انجام پژوهش‌هایی است تا راه‌کارهایی کاربردی و عملیاتی در این زمینه ارائه گردیده و تلاش شود کیفیت آموزش عالی در رشته فرش ارتقا یابد.

منابع:

- اسعدی، میرمحمد؛ برزگری، محسن؛ میرغفوری، سیدحبیب الله؛ صادقی ارانی، زهرا (۱۳۸۹). ارزشیابی کیفی دانشکده فرش با رویکرد فازی، نشریه گلجام، شماره ۱۶، ۹۷-۱۱۰.
- حاتمی، جواد (۱۳۹۵). چالش آموزش علوم انسانی در دانشگاه‌های ایران: یک مطالعه کیفی، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۰ (۳۲)، ۲۳۴.
- خورسند رحیم‌زاده، مجید (۱۳۸۵). شناخت عوامل مؤثر بر انتخاب رشته فرش دستباف، دانشجویان مرکز آموزش عالی علمی-کاربردی سازمان جهاد کشاورزی استان فارس. نشریه گلجام، شماره ۲، ۷۷-۸۷.
- دستور، مجتبی (۱۳۹۷). شناسایی نشانگرهای ارتقاء کیفیت آموزش هنر در دانشگاه‌ها: مطالعه موردی رشته‌های هنری-رسانه ای دانشگاه صداوسیما. دو فصل نامه علمی-پژوهشی رسانه و فرهنگ، شماره ۱، ۲۵-۱.
- دستور، مجتبی (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای کیفیت آموزش عالی هنر در ایران از دیدگاه اعضای هیئت علمی هنرهای نمایشی. نشریه نامه هنرهای نمایشی و موسیقی. شماره ۱۳، ۲۱-۵.
- راهیل قوامی، فاطمه (۱۳۹۶). هنرهای تعاملی و آموزش دانشگاهی بررسی برنامه درسی رشته هنرهای تعاملی مدرسه هنر منچستر بر اساس رویکرد شناختی، نشریه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ۲۱ (۱)، ۹۴-۱۲۲.
- سادات شکرباغانی، اشرف (۱۳۹۷). مطالعه اثربخشی محتوای برنامه درسی دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه‌های کشور بر نیازهای شغلی آنان (مطالعه موردی: محتوای برنامه درسی فیزیک کاربردی)، فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۵ (۵۶)، ۹۴-۱۰۸.
- فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۸۳). بررسی تطبیقی فرهنگ دانشگاهی، ایران و بریتانیا (مطالعه‌ای انسان‌شناختی در علل و ناکارآمدی آموزش دانشگاهی در ایران)، نشریه نامه انسان‌شناسی، ۲ (۳)، ۹۳-۱۳۲.
- غربا، مبینا؛ دهباشی، اکرم؛ رحیمی، حمید (۱۳۹۷). گسست آموزشی: فاصله برنامه درسی قصد شده و کسب شده در نظام آموزش عالی ایران، نشریه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۹ (۱۷)، ۹۳-۱۱۴.
- میرزاملینی، سید محمد مهدی؛ زکریایی کرمانی، ایمان؛ نیلی احمدآبادی، محمدرضا (۱۳۹۶). ارزشیابی ضرورت و اهداف دوره کارشناسی ارشد رشته فرش دستباف در آموزش عالی بر مبنای الگو ارزشیابی سیپ، نشریه گلجام، شماره ۳۲، ۵-۲۸.
- میرزاملینی، سید محمد مهدی؛ زکریایی کرمانی، ایمان؛ نیلی احمدآبادی، محمدرضا (۱۳۹۹). ارزشیابی کیفیت درون‌دادهای آموزشی کارشناسی ارشد فرش دستباف بر مبنای الگو ارزشیابی سیپ، نشریه گلجام، شماره ۳۵، ۴۵-۷۰.

دانشگاه سیستان و بلوچستان

<http://seminars.usb.ac.ir/courses>

موسسه تخصصی کارپت

تهران - خیابان ولیعصر - پلاک 20 - تلفن: 1399

تهران - خیابان ولیعصر - پلاک 25 - تلفن: 1399

اولین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در هنر (آموزش تا آفرینش)

An overview of some of the educational challenges in undergraduate carpet weaving

Chakameh Zamiri*

Graduate of Carpet Master, Department of Applied Arts, University of Art, Tehran

E-mail: zamiri.chakameh@gmail.com, phone number: 09216922182

Abolghasem Nemat Shahrabaki

Instructor and Faculty Member, Department of Carpet, Faculty of Art and Architecture,

Sistan and Baluchestan University

E-mail: shahrabaki@arts.usb.ac.ir, phone number: 09153407433

Somayeh mirnezhad

Instructor and Faculty Member, Department of Carpet, Faculty of Art and Architecture,

Sistan and Baluchestan University

E-mail: mirnezhad.sm@arts.usb.ac.ir , phone number: 09197883446

Abstract:

The special position and role of handmade carpets in the country's economy and the employment of human resources have increased the importance of education in this field. Higher education in the field of carpets has been established for less than three decades. From the beginning of the formation of the bachelor's degree in this field in the 80's, Deficiencies and weaknesses in various fields such as manpower, infrastructure, and educational content were visible, which in the following years to eliminate. However, it seems that some factors in the field of higher education are still challenging and affecting the quality of education. Therefore, the present study, as its main goal, has studied and examined the most important educational challenges in the field of the undergraduate course in the field of carpet to be able to grow and improve the level of education in this field as much as possible Helped.

The research has a qualitative approach and is a kind of descriptive-analytical research. The required research data are collected based on library studies through textual review of the text and the results of previous related research as well as field studies including interviews with some undergraduate professors (seven university professors). According to the research results, the most important educational challenges in the undergraduate course of carpet are challenges in the student admission process, lack of facilities and physical infrastructure, financial problems and educational constraints, the focus of the educational system on Theoretical training instead of skill-based training, reducing the level of motivation of students and faculty, the need to review the methods of assessment of students and faculty, the inconsistency of educational programs with the needs of society and the labor market, lack of experienced faculty and training See also the need for a balance between a competitive and deductive approach and a participatory and interaction-oriented approach.

Keywords: Bachelor of Carpet, Handmade Carpet, University Education.